

Inkomensverdeling en armoede in Curaçao

Analyse Census 2011

Francis Vierbergen

Inleiding

Gemeten aan het per capita nationaal inkomen behoort Curaçao samen met een aantal andere Caribische eilanden tot de midden-inkomensgroep van landen in de wereld⁶. Een redelijk hoog nationaal inkomen is eventueel nog geen garantie dat alle huishoudens en personen binnen die huishoudens over voldoende middelen beschikken om een gezond en welvarend leven te kunnen leiden.

Aanvullende analyse over de verdeling van het nationale inkomen over de verschillende bevolkingsgroepen en het toepassen van de armoedegrens zijn nodig om inzicht te verkrijgen in de inkomenssituatie van het land.

In voorgaande jaargangen van Modus zijn talrijke artikelen verschenen die de inkomensverdeling en armoede in Curaçao belichtten. De gegevens die toen werden gebruikt waren vooral afkomstig uit arbeidskrachtenonderzoeken, budgetonderzoeken en volkstellingen. Een groot gebrek was altijd dat er geen algemeen geaccepteerde armoedegrens bestond. Het belang van een armoedegrens is gelegen in het feit dat daardoor doelgroepen scherp in beeld kunnen worden gebracht, zodat het beleid zich efficiënt kan richten op die doelgroepen, en dat daardoor de ernst van de situatie ook kwantitatief kan worden vastgesteld.

In 2008 publiceerde het CBS de resultaten van het onderzoek naar de berekening van de armoedegrens voor Curaçao. De gebruikte methode werd gekozen in samenspraak met nationale en internationale experts en sluit goed aan bij de internationale praktijk.

Met het beschikbaar komen van inkomensgegevens uit de Census van 2011 kan de analyse met betrekking tot de inkomensverdeling worden geactualiseerd. Dit artikel zal daarom ook met name in het teken staan van de inkomensverdeling en de analyse van de armoede met gebruik van de officiële armoedegrens. Waar mogelijk zal een vergelijking gemaakt worden met de voorgaande volkstellingen en met andere landen.

Methodologie

Operationalisering van het begrip armoede

Om in staat te zijn om armoede gericht te bestrijden is het noodzakelijk om een werkbare definitie van het begrip armoede te hanteren. Daarbij is het tevens van belang dat die definitie door alle instanties die beleidsmatig met het bestrijden van armoede te maken hebben wordt gehanteerd, zodat eenduidigheid in het beleid gegarandeerd wordt.

In dat kader is het gewenst dat door alle sociale partners een armoedegrens wordt vastgesteld en geaccepteerd. In vele landen is reeds een officiële "poverty line" vastgesteld. Nederland kent een voor de politieke besluitvorming gehanteerd begrip "beleidsmatig minimum".

⁶ Curaçao: US\$ 19.700 (2009), Bahamas US\$: 20.600 (2012), Barbados: US\$ 15.000 (2012) en Trinidad & Tobago: US\$ 14.700. Bron: CBS Curaçao en World Bank.

Het belang van een dergelijke "poverty line" is, zoals reeds naar voren gebracht, gelegen in het feit dat daardoor de doelgroepen scherp in beeld kunnen worden gebracht, zodat het beleid zich efficiënt kan richten op die doelgroepen, en dat daardoor de ernst van de situatie ook kwantitatief kan worden vastgesteld.

Het begrip armoede wordt in dit artikel gedefinieerd in termen van materiële deprivatie. De armoedegrens zoals in 2008 vastgesteld gaat ook van deze dimensie uit.

Het uitgangspunt daarbij is het vaststellen van een aan de lokale behoeften aangepaste absolute (monetaire) armoedegrens. De armoedegrens is hierbij gedefinieerd als het inkomensniveau waarbij een huishouden nog net voldoende middelen kan aanschaffen om een gezond leven te kunnen leiden.

Er zijn andere dimensies van het begrip armoede gedefinieerd, zoals "sociale uitsluiting" door het Nederlandse Sociaal en Cultureel Planbureau en de Wereldbank. De elementen daarvan worden in een aparte censuspublicatie van het CBS verder uitgewerkt, maar hier niet verder opgenomen.

Huishoudinkomen

Armoede treft mensen, maar armoede kan vaak alleen gemeten worden op het niveau van de huishoudens waarvan deze mensen deel uit maken. Het is tenslotte het huishoudinkomen dat wordt aangewend voor de consumptieve uitgaven van alle huishoudleden. Het huishoudinkomen bepaalt daarmee het (materiele) welvaartsniveau van de personen die in het huishouden aanwezig zijn.

Uitgangspunt van de analyse vormt daarom het huishoudinkomen.

Gebruik makend van de inkomensgegevens die personen tijdens de Census hebben opgegeven moeten er een aantal bewerkingen worden uitgevoerd om huishoudens goed met elkaar te kunnen vergelijken. Van personen werd gevraagd om het bruto of netto inkomen over de voorgaande maand op te geven uit de twee belangrijkste bronnen waaruit inkomen is ontvangen. Niet iedereen was bereid of in staat zijn of haar inkomen op te geven. Deze personen werden dan als non-respons aangemerkt voor wat betreft de inkomensvragen.

Voor de analyse zijn collectieve huishoudens (tehuizen, gevangenis etc.) niet meegenomen. Genoemde aantallen zullen daarom niet optellen tot de totale bevolkingsomvang.

Van bruto inkomen naar netto inkomen

Gezien de definitie van armoede die eerder neerkomt op bestedingen van huishoudens dan op inkomen, moet getracht worden het bruto huishoudinkomen te vertalen naar het netto (besteedbaar) inkomen⁷.

Daarom worden de bruto persoonlijke inkomens herleid naar netto inkomens door vermindering met de premies sociale verzekering (AOV en AVBZ), voor zover toepasbaar, en het geldende tarief voor de loon- en inkomstenbelasting. Bij de personen die reeds het netto inkomen hadden opgegeven hoefde deze bewerking niet meer plaats te vinden want in de Census van 2011 werd de mogelijkheid geboden om bruto - of netto inkomens op te geven. In de voorgaande tellingen werd alleen het bruto inkomen gevraagd.

Deze methodiek is natuurlijk slechts een benadering van de werkelijkheid omdat hierbij geen rekening gehouden kan worden met extra aftrekposten die de inkomstenbelasting kent.

⁷ Het besteedbaar inkomen hoeft niet geheel geconsumeerd te worden, een huishouden kan ook een deel sparen. Verondersteld wordt dat huishoudens met een laag inkomen weinig of niet kunnen sparen, zodat het besteedbaar inkomen ook consumptief aangewend wordt.

Van persoonlijk inkomen naar huishoudinkomen

Na berekening om tot netto inkomens te komen zijn de persoonlijke inkomens van alle huishoudleden met een inkomen opgeteld tot het totale huishoudinkomen.

Indien een of meer personen geen inkomen hadden opgegeven (maar wel inkomen hadden), werd het gehele huishouden als non-respons beschouwd.

Ook huishoudens met een huishoudinkomen van 0 zijn uit de berekeningen weggelaten. Hoewel het mogelijk is dat huishoudens in een bepaalde maand geen inkomen kunnen hebben ontvangen is het weglaten van deze huishoudens uit de berekeningen consistent met de gedachte dat de *bestedingen* aan de grond van de armoedeberekeningen liggen. Deze bestedingen worden niet geacht 0 te kunnen zijn.

Standaardisering van het netto huishoudinkomen

Niet alle huishouden zijn gelijk van samenstelling. Zo zijn er alleenstaanden, gehuwden of samenwonenden met of zonder kinderen, meergezinshuishoudingen, elk met meerdere samenstellingsvormen. Daarom wordt het netto huishoudinkomen gestandaardiseerd naar één type huishouden: het eenpersoonshuishouden. Dat gebeurt door middel van het door de OECD (Organization for Economical Cooperation and Development) ontwikkelde equivalentiefactor. Deze methode wordt ook door Eurostat, het statistische bureau van de Europese Gemeenschap toegepast om internationale vergelijkingen te maken. Ieder huishouden krijgt volgens deze methode een schaalfactor die afhankelijk is van het aantal personen in het huishouden. De schaalwaarde wordt bepaald door aan de eerste volwassene in het huishouden de factor 1 toe te kennen, aan iedere volgende persoon van 14 jaar en ouder een factor 0,5 en tenslotte aan elk kind beneden de 14 jaar een factor van 0,3. De som van alle individuele factoren bepaalt de huishoudfactor. Het huishoudinkomen wordt tenslotte gedeeld door deze factor om het gestandaardiseerde huishoudinkomen te verkrijgen.

Inkomensverdeling

Door alle huishoudens in volgorde van laag naar hoog inkomen te rangschikken kunnen vijf groepen van gelijke aantallen huishoudens worden gemaakt, de zogenaamde quintielengroepen. Ieder quintiel bevat 20 procent van alle huishoudens, gerangschikt van laagste inkomens naar hoogste inkomen. Per quintiel wordt het totaalinkomen van alle huishoudens tezamen berekend. Vervolgens wordt het aandeel van elk quintiel in het totaal van alle inkomens over alle groepen berekend.

Tabel 1 geeft de uitkomsten van deze rekenmethode. De uitkomsten voor 2011 zijn vergeleken met de twee voorgaande tellingen.

Bij een perfecte verdeling van de inkomens zou iedere 20 procentgroep ook twintig procent van het totaalinkomen ter beschikking hebben. In werkelijkheid beschikt de armste groep in 2011 slechts over 5 procent van het totaalinkomen, en de rijkste groep over iets minder dan de helft.

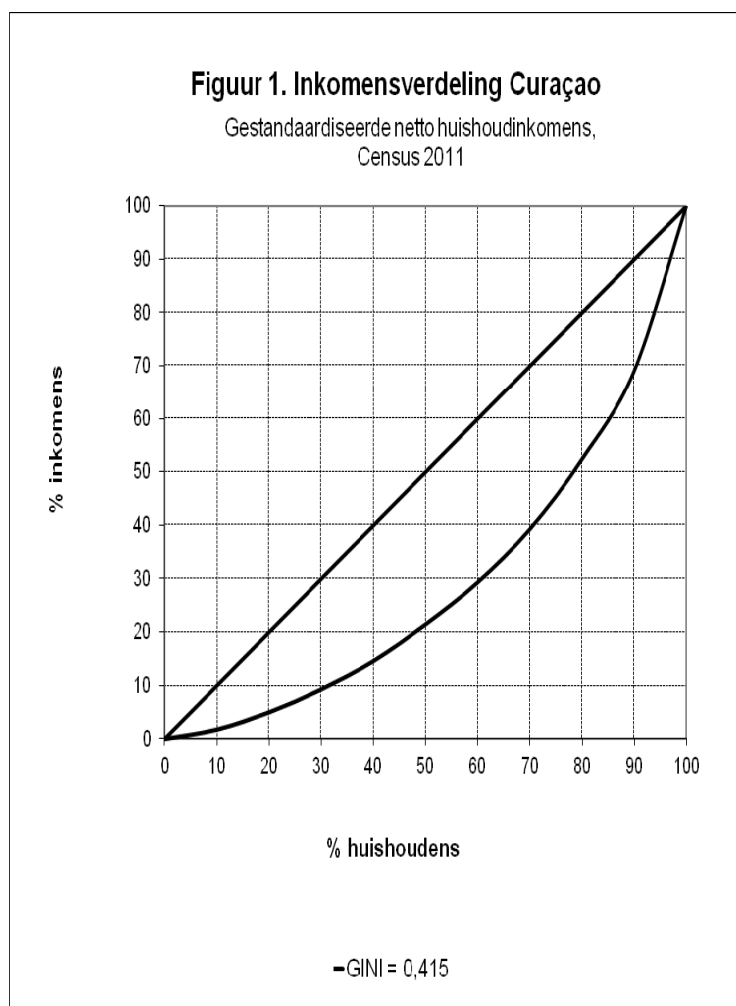
Tabel 1. Inkomensandelen van 20%-huishoudgroepen, Curaçao

	1992	2001	2011
1e (laagste) 20% groep	4	4	5
2e 20% groep	10	9	10
3e 20% groep	16	15	14
4e 20% groep	24	24	23
5e (hoogste) 20% groep	46	47	48
Totaal	100	100	100
verhouding inkomensaandeel hoogste groep t.o.v. laagste groep	10,6	11,4	9,5
GINI	0,412	0,423	0,415

Bron: CBS; gestandaardiseerd netto huishoudinkomen

Een maat om de inkomensongelijkheid te meten is de verhouding van het inkomensaandeel van de rijkste groep huishoudens ten opzichte van dat van de armste huishoudens. Deze factor komt uit op 9,5 in 2011⁸. De groep rijkste huishoudens heeft een inkomen dat bijna tien maal zo hoog is dan dat van de groep armste huishoudens.

De ongelijkheid is vergeleken met 2001 wel verminderd, toen de factor nog 11,4 was.

Een andere ongelijkheidsmaat is de zogenaamde GINI coëfficiënt⁹. Deze maat heeft een waarde tussen 0 (perfect gelijkheid) en 1 (volkomen ongelijk). Hoe lager de coëfficiënt hoe minder ongelijk de inkomensverdeling. De GINI meet de ongelijkheid voor alle inkomensgroepen en is daarom nauwkeuriger dan de gehanteerde maat in de vorige paragraaf. De inkomensongelijkheden zijn volgens de GINI methode in 2011 ook afgenomen in vergelijking met 2001. Aan de ene kant is het inkomensaandeel van de armste groepen en de rijkste groepen toegenomen, maar aan de andere kant is die van de middengroep afgenomen. Hierdoor is de afname niet zo groot.

De resultaten van de Census van 1992 tonen aan dat bovenstaande ontwikkeling al langer aanhoudt: een dalend aandeel van de middengroep en een toenemend aandeel van de rijkste groep.

⁸ Het verschil is berekend op onafgeronde cijfers.

⁹ Naar de Italiaanse Statisticus Corrado Gini die deze methode van meting van inkomensongelijkheid heeft ontwikkeld. De GINI meet het oppervlakte tussen de Lorenzcurve en de rechte lijn van de perfecte inkomensverdeling en deelt deze door de totale oppervlakte bij perfecte inkomensverdeling.

In de grafiek is voor Curaçao de zogenaamde Lorenz-curve weergegeven. Deze is de kromme lijn in het onderste deel van de grafiek die (cumulatief) aangeeft welk deel van de huishoudens welk deel van het totaalinkomen tot hun beschikking heeft. De rechte lijn geeft de situatie weer indien er sprake zou zijn van een perfecte inkomensverdeling. De GINI coëfficiënt is de verhouding tussen de oppervlakte van het gebied dat zich bevindt tussen de Lorenz-curve en de rechte lijn en het oppervlakte van de onderste driehoek in haar geheel.

In tabel 2 wordt de factor inkomensaandeel 20% hoogste groep ten opzichte van het inkomensaandeel van de 20% laagste groep vergeleken tussen een aantal Latijnsamerikaanse landen en een selectie van hoge-inkomenslanden. Opvallend zijn de grote fluctuaties tussen de verschillende landen in de regio, van hoge factoren voor landen als Bolivia, Haïti en Honduras, tot beduidend lagere factoren voor landen als Nicaragua, Jamaica en St. Lucia, die net als Curaçao een factor beneden de 10 hebben.

Deze factoren zijn vergelijkbaar met hoge-inkomen landen als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, maar zijn hoger dan in landen zoals Nederland en Duitsland.

Tabel 2. Inkomens aandelen hoogste en laagste quintielen, internationale vergelijking					
	jaar van waarneming	Laagste 20%	Hoogste 20%	verhouding hoogste / laagste	
Latijns-Amerika en Cariben					
Argentinië	2010	4,4	49,4	11,2	
Bolivia	2008	2,1	59,3	28,2	
Brazilië	2009	2,9	58,6	20,2	
Chili	2009	4,3	57,7	13,4	
Colombia	2010	3,0	60,2	20,1	
Costa Rica	2009	3,9	55,9	14,3	
Curaçao	2011	5,0	47,6	9,5	
Dom. Republiek	2010	4,7	52,8	11,2	
Ecuador	2010	4,3	53,8	12,5	
El Salvador	2009	3,7	53,1	14,4	
Guatemala	2006	3,1	60,3	19,5	
Haïti	2001	2,4	63,4	26,4	
Honduras	2009	2,0	59,9	30,0	
Jamaica	2004	5,4	51,6	9,6	
Mexico	2010	4,9	52,8	10,8	
Nicaragua	2005	6,2	47,2	7,6	
Panama	2010	3,3	56,4	17,1	
Paraguay	2010	3,3	56,4	17,1	
Peru	2010	3,9	52,6	13,5	
St. Lucia	1995	5,2	48,3	9,3	
Suriname	1999	3,2	56,9	17,8	
Uruguay	2010	4,9	50,9	10,4	
Venezuela	2006	4,3	49,4	11,5	
Hoog-inkomen landen					
Nederland	1999	7,6	38,7	5,1	
Verenigd Koninkrijk	1999	6,1	44,0	7,2	
Verenigde Staten	2000	5,4	45,8	8,5	
Duitsland	2000	8,5	36,9	4,3	

Bron: CBS Curaçao en World Bank

Head Count Index en Poverty Gap Index

De Wereldbank en ook de Verenigde Naties hanteren een aantal armoedeindicatoren die de mate van armoede in een land weergeven. Een tweetal indicatoren zijn in dit verband de zogenaamde “Head Count Index” en de “Poverty Gap Index”.

De “Head Count Index” geeft het aandeel personen weer die beneden de armoedegrens leven. De “Poverty Gap Index” probeert daarnaast aan te geven wat het inkomenstekort is die dit deel van de bevolking verhindert om boven de armoedegrens uit te stijgen. Daartoe wordt het gezamenlijke inkomenstekort van alle arme personen gedeeld door de totale bevolking. Als percentage berekend geeft de index aan welk percentage iedereen van zijn inkomen zou moeten overdragen om het inkomenstekort van de armen op te heffen.

De algemene formule voor beide “Poverty indices” is als volgt:

$$P(\alpha) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(1 - \frac{y_i}{\pi} \right)^\alpha$$

waarbij q de omvang van de bevolking onder de armoedegrens is, n de totale bevolking, y het inkomen van de persoon onder de armoedegrens, π de armoedegrens en α de parameter die het type index bepaalt.

Indien α gelijk aan 0 is, dan is de formule gelijk aan de “Head Count Index”. Is α gelijk aan 1 dan wordt de formule de “Poverty Gap Index”.

Een bijzondere vorm van de “Poverty Gap Index” wordt verkregen door α gelijk aan 2 te maken. Daarbij wordt het verschil tussen het inkomen en de armoedegrens gekwadraterd. Deze zogenaamde “Foster-Greer-Thorbecke” (FGT2) index heeft als extra eigenschap dat aan de armste van de armen extra weging wordt gegeven, want hoe verder verwijderd van de armoedegrens hoe meer weging aan het inkomenstekort van die persoon wordt gegeven. De FGT2 index geeft daardoor beter inzicht in de diepte van de armoede.

Teneinde deze indices te kunnen berekenen is het noodzakelijk te berekenen welke huishoudens onder de armoedegrens vallen. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van de officiële armoedegrens zoals door het CBS in 2008 gepubliceerd. Daarvoor moet de uitkomst eerst worden aangepast met de prijsontwikkelingen die zich tussen augustus 2008 en maart 2011 (de rapportagemaand zoals gehanteerd bij de inkomensvragen in de Census) hebben afgespeeld.

De armoedegrens van 2008 werd voor een eenpersoonshuishouden berekend op een maandbedrag van NAF. 1.045,-. Indexering hiervan met de prijsontwikkelingen tussen augustus 2008 en maart 2011 op basis van het consumenten prijsindexcijfer levert een armoedegrens op van NAF. 1080,- voor de Census van 2011. Terugrekenen naar de Census van 2001 levert een armoedegrens op van NAF. 830,-. Voor de Census van 1992 komt de armoedegrens uit op NAF. 647,-

Vermeld moet worden dat het indexerend van de armoedegrens over een langere tijdsperiode niet aanbevelenswaardig is. Consumptiepatronen veranderen in de loop van de tijd hetgeen tot aanpassingen in de componenten en onderlinge wegingen van het rekensysteem zal leiden. De hierna volgende gegevens voor de oudere censusjaren dienen daarom met de nodige voorzichtigheid bekeken te worden.

In tabel 3 worden de resulterende armoede indicatoren voor de drie censusjaren vermeld.

In 2011 bevindt zich een kwart van de huishoudens beneden de armoedegrens. Ten opzichte van de vorige tellingen is dit een behoorlijke afname.

Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de gemiddelde huishoudgrootte in de lagere inkomensklassen is afgenomen. Tussen 2001 en 2011 is de gemiddelde huishoudgrootte van de groep huishoudens met het laagste inkomen gedaald van 3,2 naar 2,6. Ook in de daarop volgende groep neemt de huishoudgrootte in vergelijkbare mate af. Tegelijkertijd blijft het aantal inkomenstrekkers per huishouden in dezelfde periode ongeveer gelijk. Een huishouden kan daardoor eerder boven de armoedegrens uitkomen.

Uit tabel 3 valt op te maken dat het inkomenstekort van arme huishoudens tussen 1992 en 2011 aanzienlijk is geslonken. Ook de diepte van het inkomenstekort is flink afgenomen. Arme huishoudens bevinden zich in 2011 minder ver onder de armoedegrens dan in de voorgaande censusjaren.

Niettegenstaande de afname in het percentage huishoudens beneden de armoedegrens is het aandeel nog steeds hoog te noemen. Het probleem van de armoede blijft in Curaçao aan de orde.

In tabel 4 wordt een vergelijking met andere landen in de regio gemaakt. Curaçao neemt daarin een middenpositie in, samen met landen als Panama, Peru en Venezuela. Veel lagere indices zijn te vinden voor Bahamas, Chili en Uruguay. Meer dan de helft van de huishoudens van Bolivia, Haïti, Honduras en Mexico bevindt zich onder de armoedelijn.

Bedacht moet evenwel worden dat de hier gepresenteerde indices berekend zijn met behulp van de nationale armoedegrenzen. Deze grenzen kunnen voor ieder land verschillend zijn naar gelang de methode van vaststelling van de armoedegrens. De Verenigde Naties en de Wereldbank hanteren daarom geharmoniseerde armoedegrenzen in de vorm van koopkracht gecorrigeerde pariteiten ("PPP: Purchasing Power Parities").

Het nadeel van deze methode is echter dat voor alle landen een uniforme grens getrokken wordt van bijvoorbeeld PPP\$ 2,- per persoon per dag. Voor landen met hogere inkomens is dit niet realistisch¹⁰.

	Headcount Index	Poverty Gap Index	FGT2 Index
2011	25,1	8,9	4,2
2001	33,7	14,8	8,3
1992	36,8	16,0	9,2

Bron: CBS Curacao

	index	jaar van waarneming
Bahamas	9,3	2001
Bolivia	51,3	2009
Brazilië	21,4	2009
Chili	14,4	2011
Colombia	32,7	2012
Costa Rica	20,3	2012
Curaçao Dom.	25,1	2011
Republiek	40,9	2012
Ecuador	27,3	2012
El Salvador	34,5	2011
Guatemala	53,7	2011
Haïti	77,0	2001
Honduras	60,0	2010
Jamaica	17,6	2010
Mexico	52,3	2010
Nicaragua	42,5	2009
Panama	27,6	2011
Paraguay	32,4	2011
Peru	25,8	2012
Uruguay	8,4	2012
Venezuela	25,4	2012

Bron: CBS en World Bank: nationale armoedegrenzen

¹⁰ Voor Curaçao is alleen nog maar een voorlopige PPP (koopkrachtpariteit) beschikbaar. Gebruik makend van de reguliere wisselkoersen komt de armoedegrens van NAF. 1.080,- per capita uit op bijna \$ 8,-. Ook al is dit bedrag dus geen koopkrachtpariteit, de hoogte geeft wel aan dat PPP\$ 2,- erg laag is.

Armoede en enkele huishoudkenmerken

Een aantal kenmerken van huishoudens zullen hieronder beschreven worden in het licht van hun relatie met de armoedegrens. Veel variabelen zijn onderling gerelateerd, maar daar wordt in dit artikel niet verder op ingegaan¹¹.

Tabel 5.1. Percentages huishoudens onder de armoedegrens naar enkele huishoudkenmerken, Curaçao, 2011

Huishoud-grootte	% beneden de armoedegrens	Aantal kinderen	% beneden de armoedegrens	Geslacht hoofd	% beneden de armoede-grens	Economische status hoofd	% beneden de armoede-grens
1	32,2	0	23,1	man	17,5	werkend	16,4
2	20,2	1	25,2	vrouw	34,8	werkzoekend	67,4
3	20,9	2	26,4			niet actief	36,3
4	21,5	3	39,0				
5	29,3	4	56,5				
6+	39,2	5	66,3				
		6+	69,0				

Tabel 5.2. Percentages huishoudens onder de armoedegrens naar enkele huishoudkenmerken, Curaçao, 2011

burgerlijke staat hoofd	% beneden de armoedegrens	Eerste bron van inkomen hoofd	% beneden de armoedegrens	Opleidings-Niveau ² hoofd	% beneden de armoedegrens
ongehuwd	31,8	werk	16,0	primair of minder	41,9
gehuwd	16,4	AOV	46,6	secundair, eerste	29,2
weduwe/weduwenaar	31,0	pensioen	9,7	secundair, tweede	14,3
gescheiden	18,8	Uitkering ¹	82,3	tertiair, eerste	4,3
				tertiair, tweede	3,0

¹ Onderstandsuitkering
² Onderwijsniveau's:
 Primair: lagere school, funderend onderwijs
 Secundair, eerste fase: vsbo, mavo, lts
 Secundair, tweede fase: sbo, mts, havo, vwo
 Tertiair eerste fase: hbo
 Tertiair tweede fase: wo, postdoctoraal

Er is een duidelijke relatie tussen huishoudgrootte en huishoudinkomen. Alleenstaanden en grotere huishoudens, van vijf personen en meer, hebben een grotere kans om onder de armoedegrens te vallen.

Ook het kindertal binnen het huishouden doet de kans om onder de armoedegrens te komen toenemen. Vanaf drie kinderen neemt het percentage huishoudens onder de armoedegrens snel toe. Bij vier of meer kinderen zijn al meer dan de helft van het aantal huishoudens onder de grens.

Huishoudens waar een vrouw het hoofd is, hebben een dubbel zo grote kans (35% t.o.v. 17%) om arm te zijn dan wanneer het hoofd een man is. Deze omstandigheid heeft er alles mee te maken dat bij een gehuwd echtpaar de man traditioneel als hoofd wordt aangemerkt. Indien een vrouw het hoofd is, is er vaak sprake van een ongehuwde vrouw die naast de zorg voor het inkomen ook de zorg voor de kinderen heeft.

¹¹ In de nog te verschijnen Censusplicatie "Inkomensverdeling en armoede" zullen deze relaties wel verder worden uitgewerkt.

Vooral huishoudens met een hoofd dat werkzoekend is lopen gevaar in armoede terecht te komen. Tweederde van deze huishoudens bevinden zich beneden de armoedegrens. Dat is dubbel zo vaak als wanneer het hoofd economisch niet actief is. In deze laatste groep zijn veel ouderen. De kans op armoede is net 16 procent voor huishoudens waar het hoofd een baan heeft.

In de groep huishoudens waar het hoofd een baan heeft is het percentage arme huishoudens weliswaar laag, maar omdat deze groep verreweg het grootst is, is het aantal arme huishoudens vergelijkbaar met het aantal huishoudens met een niet actief hoofd. Beleidsmatig moet de groep werkende hoofden van huishoudens daarom ook niet veronachtzaamd worden.¹²

Het percentage huishoudens onder de armoedegrens is hoger bij ongehuwde en verweduwde hoofden van die huishoudens, meer dan 30 procent, terwijl bij gehuwde en gescheiden hoofden de percentages veel minder zijn: 16 en 19 procent.

Als de belangrijkste bron van inkomen van het hoofd van het huishouden een baan is, heeft circa 16 procent van die huishoudens een huishoudinkomen beneden de armoedegrens. Dat is een veel lager percentage dan wanneer de AOV of een uitkering als belangrijkste bron wordt opgegeven (resp. 47 en 82%). Toch is die 16 procent niet het laagste percentage, want bij huishoudens waar het hoofd een pensioen als eerste inkomen heeft, is nog geen tien procent arm.

Interessant is om ook het tweede inkomen van het hoofd in beschouwing te nemen.

- Bij de huishoudens die onder de armoedegrens vallen blijkt dat het hoofd vrijwel nooit een tweede inkomen heeft.
- Bij huishoudens die boven de armoedegrens uitkomen, blijkt dat van de hoofden die inkomen uit werk als eerste bron aangeven, circa 80 procent geen aanvullend inkomen hebben. De rest, 20 procent, kan dit eerste inkomen aanvullen met een pensioenuitkering, AOV of een tweede baan. Indien AOV het primaire inkomen is heeft 40 procent van de hoofden een aanvullend inkomen uit pensioen of een bijbaan.

Bij hoofden van huishoudens die als belangrijkste bron van inkomen pensioen ontvangen, ontvangt bijna 60 procent ook AOV. Opvallend is dat circa 30 procent aangeeft geen tweede inkomen te ontvangen.

Hoe hoger de opleiding van het hoofd van het huishouden, hoe kleiner de kans dat het huishouden in armoede geraakt. Als het hoofd slechts primair onderwijs of minder heeft gevolgd, is de kans op armoede meer dan 40 procent. Met een hoge opleiding is de kans gering: 3 procent bij een universitaire studie.

¹² De ILO (International Labour Organization) omschrijft deze situatie als de "working poor" en benadrukt in de meer recente jaren dat ook aan deze groep de nodige aandacht geschonken moet worden.

Geografische spreiding

Voor de Census van 2011 is de spreiding van de armoede over zones nader bekeken. Per geografische eenheid is het percentage huishoudens dat een inkomen heeft beneden de in dit artikel gehanteerde armoedegrens berekend. In tabel 6 worden de zones met de laagste en hoogste percentages huishoudens beneden de armoedegrens weergegeven¹³.

In Curaçao komen de hoogste percentages huishoudens met een inkomen beneden de armoedegrens voor in de zones Fortuna en Tera Pretu. Meer dan de helft van de huishoudens in deze zones leven beneden de armoedegrens. De minste arme huishoudens zijn te vinden in Spaanse Water en Mahaai.

Tabel 6. Zones met de laagste en hoogste percentages huishoudens onder de armoedegrens, Census 2011

Laagste	
Spaanse Water	5,1%
Mahaai	7,9%
Zeelandia	8,7%
Rancho	11,9%
Seru Lora	14,3%
Koraal Partier	14,4%
Labadera	14,6%
Saliña	15,5%
Groot Piscadera	16,4%
Groot Kwartier	16,8%
Hoogste	
Koraal Specht	37,0%
Wishi	37,9%
Rosendaal	38,3%
Berg Altena	39,2%
Kanga/Dein	39,7%
Flip	42,6%
Otrobanda	42,9%
Scharloo	46,0%
Tera Pretu	50,6%
Fortuna	52,4%

¹³ Zones met zeer weinig inwoners zijn niet meegenomen. Voor een compleet overzicht van alle zones wordt verwezen naar de census pagina's van de website van het CBS.

Conclusies

De armoede-indicatoren zoals die met behulp van de censusgegevens zijn te berekenen tonen voor Curaçao aan dat de inkomensverdeling tussen 2001 en 2011 iets minder scheef is geworden. Het inkomensaandeel van de armste huishoudens is gestegen, maar het aandeel van de middengroepen is gedaald. Tussen 2001 en 1992 was er juist sprake van een toegenomen scheefheid in de inkomensverdeling.

Het aandeel van de rijkste groep huishoudens is in de periode 1992-2011 gestaag toegenomen.

Het aandeel huishoudens onder de armoedegrens is gestaag gedaald tussen 1992 en 2011, en het inkomens-tekort is ook minder geworden. Toch blijft het probleem van de armoede op basis van de hier gebruikte indicatoren in Curaçao groot. Nog steeds zijn een kwart van de huishoudens als arm te typeren.

De grootte van het huishouden en het aantal kinderen in het huishouden zijn van invloed op de kans om beneden de armoedegrens te vallen. Hoe meer kinderen (vooral 3 of meer) en hoe groter het huishouden (vooral 5 en groter) hoe vaker het huishouden onder de armoedegrens valt.

Bepalende factoren voor armoede zijn verder een lage opleiding van het hoofd van het huishouden en een slechte economische positie - vooral werkzoekend en in mindere mate economische niet actief - van hem of haar. Het geslacht van het hoofd van het huishouden speelt ook een duidelijke rol: bij een vrouw als hoofd is het percentage dubbel zo hoog als bij een man als hoofd. Een vrouw als hoofd komt vooral voor bij ongehuwde moeders en alleenstaande (oudere) vrouwen. Beiden zijn kwetsbaarder in vergelijking met een mannelijk hoofd.

Een inkomen uit werk of pensioen beschermt beter tegen armoede dan inkomens uit AOV en uitkeringen. Van de huishoudens waar het hoofd alleen maar een uitkering ontvangt valt 80 procent onder de armoedegrens. Indien het hoofd vooral is aangewezen op AOV valt het huishouden in bijna de helft van de gevallen onder de armoedegrens.

Toch is de groep huishoudens waar het hoofd werkt en een huishoudinkomen beneden de armoedegrens heeft, in aantallen gezien net zo groot als de groep waar het hoofd alleen maar een AOV krijgt en een huishoudinkomen beneden de armoedegrens heeft.

Regionaal gezien komt Curaçao terecht in de middenmoot wat het percentage huishoudens onder de armoedegrens betreft. Voor wat de inkomensongelijkheid betreft behoort Curaçao in de regio tot de landen die het beter doen. Internationale vergelijkingen zijn evenwel moeilijk omdat landen verschillen in gebruikte methoden en omdat lokale situaties verschillen. Daarnaast is niet voor alle - voor Curaçao interessante landen - informatie beschikbaar.

In Curaçao komen veel zones voor met een hoog percentage huishoudens met een inkomen beneden de armoedegrens. Vooral Fortuna springt er in ongunstige zin uit. De situatie is niet veel beter in zones als Flip, Otrabanda, Scharloo en Tera Pretu. Lage percentages arme huishoudens zijn te vinden in de wijken Spaanse Water, Mahaai en Zeelandia. Deze uitkomsten zijn niet verrassend te noemen, doordat ook alle voorgaande volkstellingen eenzelfde beeld schetsten.

Human Development Index (HDI)

Berekening van de voorlopige Human Development Index (HDI) voor Curaçao

Leander Kuijvenhoven

Inleiding

De Human Development Index (HDI) is een indicator die ontwikkeld is door het United Nations Development Programma (UNDP). Het heeft als doel het meten en het vergelijken van de welvaartsontwikkeling van landen in internationaal perspectief.

De HDI is een samenvattende maat (index) van enkele belangrijke dimensies op het gebied van de menselijke ontwikkeling. Deze dimensies zijn:

- *volksgezondheid*
- *kennis*
- *levensstandaard.*

Voor elke dimensie zijn er één of meerdere basisindicatoren en een dimensie-index. De basisindicatoren zijn:

- *levensverwachting bij geboorte (dimensie volksgezondheid)*
- *gemiddelde aantal jaren onderwijs en verwachte jaren van onderwijs (dimensie kennis)*
- *de GNI per capita per jaar (PPP in dollars) (dimensie levensstandaard).*

Uit de drie dimensie-indexen wordt de HDI berekend.

De berekening van de HDI bestaat uit twee delen: (1) Het maken van de afzonderlijke dimensie indices en (2) het samen nemen van de subindices om tot de (samengestelde) HDI te komen.

In 2005 werd voor het eerst een experimentele HDI waarde voor de Nederlandse Antillen berekend. Hierbij moet opgemerkt worden dat de methodologie voor de berekening van de HDI sinds 2010 grondig veranderd is. Dat betekent dat de HDI van voorgaande jaren niet zonder meer vergeleken kan worden met de HDI van de jaren daarna.

In dit stuk wordt beschreven op welke manier we kunnen komen tot een voorlopige waarde voor de Human Development Index (HDI) voor Curaçao. In de toekomst zal een meer definitieve berekening volgen.

De constructie van de HDI

Het maken van de dimensie indices

Het is van belang om de dimensie indicatoren te transformeren naar indices met waarden tussen de 0 en 1. Hiervoor zijn de minimale en maximale waarden van de indices nodig zoals die internationaal zijn geregistreerd. De maximale waarden zijn de hoogste waarden die zijn waargenomen in de tijdsperiode (1980-2012) voor alle landen. De minimale waarden zijn waarden die minimaal nodig zijn voor levensbehoud. De minimale waarden zijn: 20 jaar voor de levensverwachting, 0 jaar voor de gemiddelde jaren onderwijs en verwachte jaren onderwijs en 100 dollar voor de inkomensindex. De maximale waarde zijn: 83,6 jaar voor de levensverwachting, 13,3 jaar voor de gemiddelde jaren onderwijs en 18,0 verwachte jaren onderwijs en 87478 U\$ voor de GNI per capita per jaar (PPP in dollars).

Gebruikte bronnen en waardes voor de indices

Levensverwachtingsindex

De levensverwachtingsindex is berekend op basis van de levensverwachtingcijfers van het Centraal Bureau voor de statistiek voor 2012. De levensverwachting is 77,8. De levensverwachtingsindex is 0,909.

Onderwijsindex

De onderwijs-index wordt gemeten door twee subindices:(1) het gemiddelde aantal jaren gevolgd onderwijs voor 25 jarigen en (2) verwachte aantal jaren onderwijs voor kinderen die de leeftijd hebben om naar school te gaan. Subindex (1) wordt berekend op basis van opleidingsniveau gegevens afkomstig uit de census en/of enquêtes. Subindex (2) is gebaseerd op deelname gegevens van alle leeftijden voor alle onderwijsniveau's voor alle personen die de officiële schoolleeftijd hebben. Voor details zie Barro & Lee (2010). Preliminaire berekeningen komen uit op 10 jaren voor het gemiddeld aantal jaren gevolgd onderwijs; 13 jaren is het verwachte aantal jaren onderwijs. De onderwijsindex is dan gelijk aan 0,759.

Inkomensindex

Op basis van een voorlopig cijfer voor 2011 is GNI (PPP in dollars) 15409. De inkomensindex is dan 0,744.

Het samen nemen van de subindices om tot de HDI te komen

Hieronder worden de onderdelen afzonderlijk, de subindices, en de uiteindelijke indices berekend om zo te komen tot de HDI van Curaçao voor 2012.

$$\text{Levensverwachtingsindex} = (77,8-20)/(83,6-20) = 0,909$$

$$\text{Gemiddelde jaren onderwijs index} = (10-0)/(13,3-0) = 0,752$$

$$\text{Verwachte jaren onderwijs index} = (13-0)/(18,0-0) = 0,722$$

$$\text{Onderwijsindex} = (\text{sqrt}(0,752 * 0,722)-0)/(0,971-0) = 0,759$$

$$\text{Inkomensindex} = (\ln(15409)-\ln(100))/(\ln(87478)-\ln(100)) = 0,744$$

$$\text{HDI} = (0,909 * 0,759 * 0,744)^{(1/3)} = 0,801$$

Conclusie

Op basis van de HDI van 0,801 kunnen we Curaçao beschouwen als een land met een hoge welvaartsontwikkeling. Ter vergelijking, de Verenigde Staten heeft een HDI van 0,937, Nederland heeft een HDI van 0,921, Trinidad en Tobago heeft een HDI van 0,760, Barbados heeft een HDI van 0,825 en Jamaica scoort 0.730. De HDI van Latijns Amerika en het Caribische gebied is 0,741.

Er moeten echter verschillende kanttekeningen geplaatst worden bij de HDI. De HDI is namelijk nooit bedoeld geweest als een alleszeggende uiteindelijke maat voor welzijnsontwikkeling. Het is ontworpen als een partiële maat die gebruik maakt van niet geheel perfecte indicatoren. Het is eerder een startpunt voor een discussie over wat ontwikkeling van een land betekent in plaats van een eindpunt (Klugman, Rodriguez, Choi, 2011).

Enkele belangrijke beperkingen van de HDI zijn dat

- a) deze indicator een samengestelde indicator is. Men dient de waarde van de afzonderlijke indicatoren voor volksgezondheid, kennis en levensstandaard niet uit het oog te verliezen.
- b) deze indicator gemiddelde waarden – voor zowel de HDI als voor de afzonderlijke indicatoren -voor de gehele bevolking weergeeft. Hierdoor wordt geen inzicht verkregen in de mate van ongelijkheid van menselijke ontwikkeling binnen een bepaald land.

Om hieraan tegemoet te komen is enige jaren geleden de Inequality-adjusted HDI (IHDI) geïntroduceerd. Het betreft een relatief complexe methodologie welke tevens de beschikbaarheid van relevante datasets vereist. In de nabije toekomst zal het CBS deze nieuwe indicator nader verkennen op de mogelijkheid om deze voor Curaçao te berekenen.

Literatuurlijst

Barro, R.J. and J.W. Lee (2010). "A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950-2010." NBER Working Paper No. 15902, National Bureau of Economic Research, Massachusetts.

UNDP, Human Development Report 2013. The Rise of the South. Human Progress in a Diverse World

Klugman, J., Rodriguez, F., Hyung-Jin Choi., Human Development Research Paper 2011/01. The HDI 2010: New Controversies, Old Critiques.